THE ISRAELITE PRESS of Western Canada. The only Jewish Newspaper

דאָס אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA

Subscription: $6.00 per year.
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg Manitoba

דער דורכפאַל פונ'ם גט ביל

דעפּוטאַט וואודסוואָרטס ביל וועגן גרינדן א גט-געריכט אין אָנטאַריאָ, וועלכער איז דורכגעפאַלן אויף דער לעצטער סעסיע פונ'ם פּאַרלאַמענט, איז ווידער געשלאָגן געוואָרן די טעג אין הויז, כאָטש די מערהייט קען דעם ביל איז רעדוצירט געוואָרן צו איין איינציקער שטימע. אָנטאַריאָ וועט אזוי ווייטער בלייבן אָן א גט-געריכט.

דאָס מיינט נים, נאַטירלאַך, אז אין אָנטאַריאָ וועלן מער נים פאַרקומען קיין גט'ן. זיי וועלן ווייטער דורכגעפירט ווערן דורך דער פעסטגעשטעלטער פּראָצעדורע: "וועט זיך א פאָר פאָלק דאָרטן וועלן צעשיידן, וועט מען זיך ווענדן וועגן דעם צום דעפּוטאַט פונ'ם באַטרעפנדיקן באַצירק, וועלכער וועט אריינטראָגן א ביל אין הויז (א באַזונדערן פאַר יעדן פאַל), אין דאָס הויז וועט, זיי אין כמעט אלע פאַלן ביז איצט, דעם ביל גוטהייסן, אין דאָס פאָרל וועט זיין גע'גט.

דאָס איז, נאַטירלאַך, א סך א מער קאָמפּליצירטע פּראָצעדורע, ווי צו באַקומען א גט דורך א גט-געריכט. עס זיינען דערצו נויטיק צוויי זאַכן: א היכש ביסל געלט אין א היכש ביסל פּראָטעקציע, — צוויי זאַכן, וואָס די פאַרמעגלאַכערע מענשן האָבן. זיי וועלן אזוי זיין ווייטער פאַרזאָרגט מיט מעגלאַכקייטן צו גט'ן זיך, ווען זיי ווילן נאָר. שלעכט וועט עס זיין פאַר די וואָס האָבן נים ביידע זאַכן, נים קיין געלט און נים קיין "פּאָליטישן פּול", — אָבער אז מען האָט נים אָט די זאַכן, דאַרף מען זיין גוט און פרום און פאָלגן וואָס די קירך הייסט, — נים צו שיידן זיך, מעג זיך א גט זיין א דער-לייזונג סיי פאַר דעם מאַן, און סיי פאַר דער ווייב.

די וואָס האָבן געשטימט קעגן א גט-געריכט, האָבן דאָס געטאָן אויף "מאָראַלישע" גרונדן, — עס איז קעגן דער קריסטלאַכער מאָראַל צו גט'ן זיך. מעגן זיך מאַן און ווייב לעבן ווי די הענער און נים קאָנען אָנקוקן איין-נער דעם צווייטן. אָבער אָט די זעלבע דעפּוטאַטן, וואָס שטימען קעגן א גט-געריכט, שטימען יאָ פאַר באַזונדערע גט-בילס, — אנדערש וואָלטן דאָך די הונדערטער גט-בילס אריינגעטראָגן אויף יעדער סעסיע פון פאַרלאַמענט פון פריוזאַטע מיטגלידער נים גוטגעהייסן געוואָרן, ווי עס איז דער פאַל. זיי ווערן נאָך אָפט געגנטען צום אָפּשטימונג "אָן כלאָך", — צו צענדליקער און הונדערטער אויף א מאָל, אזוי אז די דעפּוטאַטן האָבן אפילו נים קיין געלעגנהייט צו באַטראַכטן די פאַרדינסטן פון יעדער אפּליקאַציע באַזונדער.

אָבער דאָס מאַכט אפנים נים אויס, — דאָס איז נים אוממאָראַליש. ערשטנס, האָבן דאָך די דאָזיקע גט-בילס צו טאָן אַממייסטנס מיט דעם שיכט פון דער באַפעלקערונג, וואָס איז נים מחוייב צו טראָגן די לאַסט פון דער קריסטלאַכער "מאָראַלישקייט" אויף זיינע פּלייצעס. — אַכטונג געבן דאַרף מען בלויז אויף דער מאָראַל פון די אָרימערע שיכטן . . . און, צווייטנס, ווערט דאָ אַמווייניקסטנס אָפיציעל נים אנערקענט דאָס רעכט פון א פאָר פאָלק, וואָס האָט זיך אריינגעכאַפּט אין אַן אומגליקלאַכן היראַט, צו שיידן זיך.

ווי וואודסוואָרט און אנדערע פריינט פון זיין ביל האָבן שוין ביי א סך געלעגנהייטן אין הויז אָנגעוויזן, איז דער איצטיקער גט-סיסטעם אָפּט אַן אומגליק אפילו פאַר די, וואָס האָבן די געלעגנהייט צו באַנוצן זיך מיט אים. דער פאַרלאַמענט איז נים קיין געריכט הויז, אָן קאָן נים באַטראַכטן די פאַרדינסטן פון יעדער גט-אפּליקאַציע באַזונדער און איז נים בכח צו פאַר-זאָרגן די פרוי און די קינדער, וואָס ווערן אָפּט אויסגעזעצט נאָכ'ן גט צו. הונ-גער און ליידן, — יאָ, אָפּט אפילו צו אוממאָראַלישן לעבן, צו וועלכן זיי ווערן געטריבן פון נויט . . .

דאָס קאָן אמבעסטן געטאָן ווערן פון א געריכט, וואו די לאַגע קאָן גרינדלאַך אויסגעפאָרשט ווערן און דער שוואַכערער צד קאָן קריגן די נוי-טיקע שוץ. א גט געריכט וואָלט אויך געגעבן די געלעגנהייט צו אָרימערע פאָלאַך צו צעשיידן זיך אין די פאָלן, וואו דאָס צוזאַמענלעבן דורך צוזאָגן איז איינגנטלאַך מער אוממאָראַליש לויט אלע געזעצן פון לאָגיק, איידער דאָס גט'ן זיך.

פאַר די גאָטס סטראַפטשעס איז אָבער דער מאַנטל פון מאָראַליש-קייט ווייטיקער, ווי די מאָראַל זעלבסט. פאַר זיי הייסט אנשטענדיק אלץ, וואָס איז איינגעהילט אין א צודעק פון כלומר'שטדיקער אנשטענדיקייט, ווי דורכזיכטיק דער צודעק זאָל נים זיין . . .

דער דורכפאַל פונ'ם גט ביל מיינט נאָך אָבער נים זיין סוף. דעפּ. וואודסוואָרט האָט ארויסגעוויזן א מערקווירדיקע עקשנות בנוגע דעם ביל, און ער האָט פאַרשאַפן א סך אומאַנגענעמלאַכקייטן די קעגנערישע דעפּו-טאַטן אויף דער לעצטער סעסיע. גריבלענדיק זיך אין יעדן גט-פאַל וואָס איז פאָרגעבראַכט געוואָרן פאַר'ן הויז און טאָראָנטיק זיין דורכפיר, — וואָס דאָר, על-פּי הלכת-מאָראַל, אָפּגעטאָן ווערן אין דער שטיל. ער וועט פון זיך נאָך לאָזן הערן אין פאַרלויף פון דער סעסיע.

ווידער די אידישע קאָלאָניזאַציע אין קרים

קרים, וואָס איז געווען פאַר א געוויסער צייט פאַרטונקלט פון בירא-בידזשאַן, פאַרנעמט ווידער דעם אויבנאַן אויף דער אידישער קאָלאָניזאַציע מאַפּ אין סאָוועט רוסלאַנד. אין די נייע באַלדיקע אידישע קאָלאָניזאַציע פּלענער פון דער סאָוועט רעגירונג, פאַרנעמט בירא-בידזשאַן אַן אומכא-דייטנדיקן אָרט, אין פאַרגלייך מיט קרים.

ערשט לעצטע וואָך האָט דער "קאָמזעט" געקראָגן אין זיין רשות 109 טויזנט העקטאַר (איבער א פערטל מיליאָן אקער) באָדן אין קרים פאַר אידישער קאָלאָניזאַציע. די וואָך האָט דער לאַנד קאָמיסאַריאַט אויסגע-טיילט אין קרים א שטח פון נאָך 100 טויזנט העקטאַר פאַר אידישער קאָלאָ-ניזאַציע וואָס וועט דאַרפן דורכגעפירט ווערן אונטער אויפזיכט פון אגראָ-דזשאַינט.

א שטח פון איבער צוויי הונדערט טויזנט העקטאַר, מיינט די קאָלאָ-ניזאַציע פון עטלאַכע צענדליק טויזנט אידישע פאַמיליעס. דאָס מיינט א גרויסער אידישער קאָמפּאַקטער אַמעריקאַנער ישוב, וואָס וועט זיכער וויטער וואַקסן דורך א שטאַטיקער באַפעלקערונג.

די דאָזיקע קאָלאָניזאַציע אַרבעט זעט אויס, וועט אָנגעפירט ווערן מיט דער גרעסטער ענערגיע און שנעלקייט, און מיר וואָלטן נאַטירלאַך גע-וואונשן, אז זי זאָל געקרוינט ווערן מיט דעם גרעסטן דערפאָלג.

איך דערפאָלג וועט מיינען נים בלויז אזויפיל צענדליקער טויזנטער אידישע משפחות גערעטעט פון אינטערנאַנג און באַפעסטיקט עקאָנאָמיש און פּאָליטיש. נאָר אויך די שאַפונג פון א געזונטן באָדן פאַר א געזונטן אי-דישן לעבן. צי וועט דערפון אַרויסקומען א אידישע רעפּובליק, אָדער נים, אָבער דאָרט וואו ס'איז דאָ א געזונטער אידישער קרן מיט געשאַפן ווערן פריער אָדער שפּעטער א געזונט אידיש לעבן, נים געקוקט אויף די דרויסנ-דיקע שטערונגען.

פון וואַנען ווייסן גע-לערטע ווי אלט די ערד איז?

אַן אינטערעסאַנטע דערקלערונג וועגן דעם אין דער וויסנשאַפטלאַכער אָפּטיילונג פון דעם פילאָ-דעלפיער "רעקאָרד".

וויסנשאַפטלייט שאַצן אָפּ אז די ערד איז אלט נים ווייניקער פון א ביליאָן און א האַלב יאָרן און נים מער ווי דריי ביליאָן. ווען זיי ווילן רעדן קאָנסערוואַ-טיוו, זאָגן זיי, אז די ערד איז אלט ארום צוויי ביליאָן יאָר.

נאַטירלאַך, פאַר אונז מענשן קוקט עס אויס א גוואַלדיקע צאָל יאָרן, ווייל מיר קאָנען נים ארויפנעמען אפילו אויפ'ן געדאַנק אזא משך פון צייט, מחמת דער קורצקייט פון אונזער לעבן, אָבער אין אייביקייט און אומענדלאַכקייט, איז עס נים קיין צו גרויסע צאָל. אָבער אזוי ווי מיר זיינען מענשן און האָבן ליב צו זיין סקעפּטיש, זיינען דאָ צווישן אונז אזעל-כע וואָס צווייפלען אונטער אַן שמייכ-לען דערביי, זאָנדערן: פון וואַנען ווייסן זיי מיט אזא זיכערהייט אָפּצוציילן מיליאָנען? זיינען זיי טאַקע דערביי געווען, אז זיי זאָלן וויסן ווען די ערד איז באַשאַפן געוואָרן?

הערנדיק אזעלכע צווייפלער בלייבט צו זאָגן, אז א גרונט פאַר דער צווייפ-לערייַ איז טאַקע דאָ, אָבער וויסנשאַפטס-לייט ווען זיי רעדן, האָבן זיי אויך באַ-ווייזט אַן זיי רעדן נים גלאַט אין דער וועלט אריין. יעדער השערה אָדער היפּאָ-טעזע וואָס ווערט געמאַכט איז נים אויפ-גרונט פון א פּשט'ל, נאָר אויף לאָגישער אויסרעכענונג, ווען קאָן, אמת, באַוויז ווערן אלס פאַלש; אָבער אזוי לאַנג דאָס איז נים דערוויזן געוואָרן איז עס זיכע-רער פון אנדערע באַהויפּטונגען וואָס זיינען געווען אין דער צוקונפט.

אַ געדיכטע מעתאָריע, פאַר אונז מענשן קוקט עס אויס אַ גוואַלדיקע צאָל יאָרן, ווייל מיר קאָנען נים ארויפנעמען אפילו אויפ'ן געדאַנק אזא משך פון צייט, מחמת דער קורצקייט פון אונזער לעבן, אָבער אין אייביקייט און אומענדלאַכקייט, איז עס נים קיין צו גרויסע צאָל. אָבער אזוי ווי מיר זיינען מענשן און האָבן ליב צו זיין סקעפּטיש, זיינען דאָ צווישן אונז אזעל-כע וואָס צווייפלען אונטער אַן שמייכ-לען דערביי, זאָנדערן: גוטמוטיק: פון וואַנען ווייסן זיי מיט אזא זיכערהייט אָפּצוציילן מיליאָנען? זיינען זיי טאַקע דערביי געווען, אז זיי זאָלן ווייסן ווען די ערד איז באַשאַפן געוואָרן?

הערנדיק אזעלכע צווייפלער בלייבט צו זאָגן, אז א גרונט פאַר דער צווייפ-לערייַ איז טאַקע דאָ, אָבער וויסנשאַפטס-לייט ווען זיי רעדן, האָבן זיי אויך באַ-ווייזט אַן זיי רעדן נים גלאַט אין דער וועלט אריין. יעדער השערה אָדער היפּאָ-טעזע וואָס ווערט געמאַכט איז נים אויפ-גרונט פון א פּשט'ל, נאָר אויף לאָגישער אויסרעכענונג, ווען קאָן, אמת, באַוויז ווערן אלס פאַלש; אָבער אזוי לאַנג דאָס איז נים דערוויזן געוואָרן איז עס זיכע-רער פון אנדערע באַהויפּטונגען וואָס זיינען געווען אין דער צוקונפט.

אין ווען איז דאָס אידיש - אַמעריקאַ-נישע? א געמיש פון אלערליי אידן, דייטשישע, רוסישע, ליטווישע, גאַליציע-שע, רומענישע, אונגאַרישע און אנדער. אָט די אלע אידן, וואָס פאַר אַמעריקע האָבן זיי געלעבט אָפּגעזונדערט איינע פון די אנדערע, אונטער אנדערע באַדינגונגען, אונטער אנדערע איינפלוסן און אומעטום זיך אויסגעאַרבעט, אין הסכם מיט דער ספּעציפישער סביבה, אַן איינעגעס נוסח, אַן איינעגעס שטיינער, האָבן זיך דאָך באַגעגנט אויף אַ אָרט, אונטער איין הימל.

דער ערשטער צוזאַמענפאָר פון דער אידישער קולטור - געזעלשאַפט, וואָס וועט זיך עפענען אין ניו-יאָרק דעם 28טן מאַרץ, באַצייכנט, אַן ספּק, א נייע תקו-פה אין דעם אידישן קולטורלען לעבן פון אַמעריקע. מיט דעם צוזאַמענפאָר הויבט זיך אָן די פּאַקטישע אָרגאַניזירונג פון דער אידישער קולטור, פון דער אידישער שפּראַך און ליטעראַטור, וואָס איז ביז אהער דאָ אין א אונהרזוכהר-צושטאַנד.

די ששת ימי בראשית פון דער אידי-שער קולטור אין אַמעריקע זיינען געווען זייער שווערע און האָבן זיך געצויגן א חיפש ביסל ליינגער, ווי געוויינלאַך. אידן האָבן אין זייערע אומאויפהערלאַכע וואַנ-דערונגען זיך דערווארבן אַן אומעהויער צופאַסונגס פייאיקייט צו אלע צור-ליקאַטור אויף אומשטענדן, סביבה'ס און קלימאַטן. אָנגעמעדיק דאָ און דאָרט אויסערלאַך די קאָליר פון דער ארומיקער סביבה, האָבן זיי אין זייער אינווייניק-דערונגען זיך דערווארבן אַן אומעהויער צופאַסונגס פייאיקייט צו אלע צור-ליקאַטור אויף אומשטענדן, סביבה'ס און אַמעריקאַנישע אַמעריקאַנישע אַמעריקאַנישע